

Sammanfattning – Lättläst version

Den framtida gymnasiesärskolan – en likvärdig utbildning för ungdomar med utvecklingsstörning

Gymnasiesärskoleutredningen har utrett gymnasieutbildningen för ungdomar med utvecklingsstörning.

Utredaren har undersökt hur gymnasiesärskolan fungerar i dag och har skrivit förslag om hur den ska bli bättre. Utredningen har också skrivit om hur särskild utbildning för vuxna (särsvux) ska vara i framtiden.

Inledning

Många olika människor har hjälpt till för att lära oss om gymnasiesärskolan. Utredningen har talat med experter och forskare. Vi har också varit på studiebesök i skolor, och varit med på möten och konferenser.

Samhället har sett på människor med utvecklingsstörning på olika sätt i olika tider i historien. På 1800-talet tyckte man synd om dem och i början av 1900-talet var många rädda för dem.

I dag tycker det svenska samhället att personer med utvecklingsstörning ska ha samma rättigheter som alla andra.

Skollagen säger att alla barn ska ha rätt att gå i skola. Det gäller också barn med utvecklingsstörning. Lagen säger också att utbildningen ska vara likadan i hela Sverige.

Utredaren har tänkt på vad som är bra för barn och unga och på att barn och unga har rättigheter. Utredaren har också tänkt på jämställdhet mellan kvinnor och män.

Gymnasiesärskolan idag

Gymnasiesärskolan ska ge elever med utvecklingsstörning en utbildning som passar varje elev. Eleverna i gymnasiesärskolan ska få kunskaper som är så lika som möjligt de kunskaper som eleverna i gymnasieskolan får.

Gymnasiesärskolan har idag åtta nationella program, specialutformade program och individuella program.

Sedan början av 1990-talet har gymnasiesärskolan fått fler elever. Från år 2000 till år 2009 har dubbelt så många elever börjat på gymnasiesärskolan.

Utredningen vet att personer mellan 20 och 30 år med inlärningssvårigheter har svårare att få arbete än andra ungdomar. Yrkesvägledare säger att elever som gått i gymnasiesärskolans nationella program har svårare att få arbete jämfört med hur det var på 1970-talet.

Förslag till gymnasiesärskolan i framtiden

Gymnasiesärskolan ska ge eleverna de kunskaper som de behöver ha för att kunna få arbete, bostad och en bra fritid när de blir vuxna. Eleverna ska också kunna fortsätta att studera. Utbildningen ska ge kunskaper för att eleverna ska kunna arbeta inom ett yrke efter skolan.

Gymnasiesärskolan ska ge en utbildning som passar varje elev. Utbildning i gymnasiesärskolan är bara för elever med utvecklingsstörning och inga andra.

Lärarna på gymnasiesärskolan behöver därför mycket bra kunskaper om de ämnen de undervisar i. Lärarna ska också ha utbildning i specialpedagogik. Gymnasiesärskolan och gymnasieskolan behöver samarbeta så att lärare och elever kan mötas och lära av varandra.

Nationella program

Utredningen föreslår att gymnasiesärskolan ska ha nio nationella program:

Administration, handel och varuhantering
Estetiska verksamheter
Fastighet, anläggning och bygg
Fordonsvård och transport
Hantverk och produktion
Hotell, restaurang och bageri
Hälsa, vård och omsorg
Skog, mark och djur

Det ska finnas ämnen som alla eleverna ska studera på alla nationella program. Ämnena är: svenska eller svenska som andraspråk, engelska, matematik, idrott och hälsa,

estetisk verksamhet, historia, samhällskunskap, religionskunskap och naturkunskap.

På varje program ska finnas olika inriktningar som eleven kan välja.
Eleven kommer också att kunna välja andra kurser.

Innan eleven gått färdigt sina fyra år på gymnasiesärskolan ska eleven ha gjort ett gymnasiesärskolearbete som visar vad eleven har lärt sig i sin utbildning.

Träningsprogram

För elever som inte kan klara av ett nationellt program ska det finnas ett träningsprogram.
Träningsprogrammet ska vara istället för det individuella programmet som finns idag.

Gymnasiesärskolans träningsprogram ska ha ämnena:
Estetisk verksamhet
Hem och konsumentkunskap
Idrott och hälsa
Natur och miljö
Individ och samhälle
Språk och kommunikation

Utredningen vill ta bort uppdelningen i yrkesträning och verksamhetsträning.
I många skolor är det svårt att se skillnaden mellan dem och man gör olika i olika delar av Sverige.

Poäng och studietimmar

I dag ger gymnasiesärskolans nationella program undervisning i sammanlagt 3600 timmar på fyra år.
Så ska det fortsätta att vara både för träningsprogrammet och för de nationella programmen.

Idag har programmen en timplan för de olika ämnena.
Utredningen föreslår i stället en poängplan.
Ett ämne kan innehålla flera kurser.
Varje kurs får ett visst poäng.
Eleven får betyg efter varje kurs.
När det finns poäng och kurser blir det lättare att veta hur mycket varje elev lär sig.

Det är bra om lärare och elever förstår att timmar och poäng inte är samma sak.
Det tar olika lång tid för olika elever att lära sig.

Gymnasiesärskolan ska dessutom inte ha samma slags poäng som gymnasieskolan.
Det är viktigt att alla förstår att det är skillnad på utbildningarna i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

Därför föreslår utredningen att hela utbildningen på ett nationellt program ska vara 3000 poäng.
På träningsprogrammet kommer det inte att finnas några kurspoäng.

Individuellt anpassade studier

Skollagen säger att varje elev ska ha en individuell studieplan.
Det behöver finnas en ny bestämmelse i skollagen som säger att en elev i gymnasiesärskolan ska kunna få anpassad studiegång.
Då kan till exempel en elev gå på träningsprogrammet och ändå få läsa kurser på ett nationellt program eller tvärtom.

Examen

Varje elev som går klart gymnasiesärskolans nationella program ska få en noggrann beskrivning av vad eleven har lärt sig. En sådan beskrivning ska kallas för examensdokument.

Alla elever på gymnasiesärskolans nationella program ska få ett examensdokument. En elev som gått på träningsprogrammet kan få ett examensdokument om eleven vill.

Utredningen vill att myndigheten Skolverket ska göra regler för hur skolorna ska skriva examensdokumentet.

Att lära sig på en arbetsplats

För alla elever på gymnasiesärskolan är det viktigt att få vara på en riktig arbetsplats och lära sig hur det går till där. Där kan eleverna få träna på det som de lärt sig i skolan.

I dag finns Arbetsplatsförlagd utbildning, APU, men utredningen vill i stället kalla det för Arbetsplatsförlagt lärande, APL.

APL ska vara i minst 22 veckor och ska helst vara på en arbetsplats som stämmer med det som eleven studerar. Eleven ska också få lära sig hur man ska vara på arbetsplatsen och förstå hur människor är emot varandra där.

Rätten att få gå i gymnasiesärskola

Det är mycket viktigt att de elever som verkligen behöver gå i gymnasiesärskola får gå där. Reglerna för vem som ska gå i gymnasiesärskola måste vara tydliga.

Bara de här eleverna som har gått grundsärskola ska få gå vidare till gymnasiesärskolan: elever med utvecklingsstörning, och elever som fått intellektuell funktionsnedsättning efter en skada i hjärnan, som de också kommer att ha resten av sitt liv.

Personal i grundsärskolan och i gymnasiesärskolan ska tala om för skolans rektor om det finns elever på skolan som man tror inte tillhör denna grupp. Då ska rektorn anmäla det till elevens kommun som sedan snabbt ska undersöka frågan.

Om undersökningen visar att eleven inte ska vara i särskolan ska eleven få plats i grundskolan eller gymnasieskolan. Kommunen ska då ge eleven det stöd som eleven behöver.

Eleven ska själv få välja skola och program

När den nya gymnasiesärskolan får flera olika program ska eleverna också själva kunna välja vilket program som de vill gå på. Eleverna ska också kunna välja vilken skola de vill gå på.

Om platserna på skolan är färre än de som söker ska skolan ge platserna till de elever som skolan tror kommer att klara utbildningen bäst.

En elev som egentligen ska gå gymnasiesärskola ska ha rätt att i stället gå på gymnasieskolan om eleven vill. Då ska eleven få gå på två av gymnasieskolans introduktionsprogram:
Yrkesintroduktion
Individuellt alternativ

Utredningen vill också att gymnasiesärskolans elever ska kunna gå på gymnasieskolans språkintröduktion. Språkintröduktion får elever som nyss har kommit till Sverige från andra länder, så att de ska lära sig det svenska språket. Det kan passa de elever som senare kommer att välja att gå gymnasiesärskolan.

Kommunernas ansvar och elevernas frihet

Kommunerna måste samarbeta så att de kan ge utbildning till elever i gymnasiesärskolan. Eleverna ska själva kunna välja sin utbildning precis som elever kan göra i vanliga gymnasieskolan.

Eleverna måste också kunna få söka till fristående gymnasiesärskolor och till skolor i andra kommuner eller landsting.

Det ska vara samma regler för gymnasiesärskolorna som för gymnasieskolorna när det gäller att ta emot elever från andra kommuner.

Hur mycket pengar ska skolorna få?

Olika utbildningar kostar olika mycket . Om det ska finnas många olika utbildningar att välja på måste skolorna också ha pengar till att ordna utbildningarna.

Utredningen vill att myndigheten Skolverket ska skriva en ny lista på hur mycket olika utbildningar på fristående gymnasiesärskolor kostar.

Ekonomiskt stöd till elever

I dag är det olika bidrag till elever i gymnasieskolan och till elever i gymnasiesärskolan.

Utredningen vill att alla elever ska ha rätt till samma slags ekonomiska stöd när de studerar.

Hemkommunen ska kunna ge ekonomiskt bidrag för en elev som behöver bo i en annan kommun för att studera

på samma sätt som för en elev i gymnasieskolan.

De ska kunna söka sådant stöd från myndigheten Centrala studiestödsnämnden, CSN.

Utredningen vill att någon annan ska utreda hur eleverna ska kunna få andra bidrag till sådant som deras funktionsnedsättning kan ge merkostnader för.

Riksrekryterande gymnasiesärskolor

I gymnasieskolan kan elever välja att gå på så kallade riksrekryterande gymnasieskolor.

De skolorna har en specialitet som de lär ut, till exempel idrott eller musik.

Elever från hela Sverige kan söka till de skolorna.

Utredningen vill att det också ska finnas riksrekryterande gymnasiesärskolor.

Många personer med utvecklingsstörning håller till exempel på med idrott.

En del är så duktiga att de kan vara med på tävlingar både i Sverige och i andra länder.

Utredningen föreslår också att det ska finnas en gymnasiesärskola i Örebro kommun

som ska kunna ta emot
elever från hela landet
som har utvecklingsstörning och synskada
och andra funktionsnedsättningar.

Lärlingsutbildningar

I dag finns inga regler om lärlingsutbildningar
i gymnasiesärskolan.
Utredningen vill att det ska finnas en lärlingsutbildning
i gymnasiesärskolan.

Lärlingsutbildning ska finnas på de nationella programmen:

Administration, handel och varuhantering

Fastighet, anläggning och bygg

Fordonsvård och transport

Hantverk och produktion

Hotell, restaurang och bageri

Hälsa, vård och omsorg

Skog, mark och djur.

Minst hälften av lärlingsutbildningen ska vara på en
arbetsplats.

Skolan och arbetsplatsen måste samarbeta
och eleven ska ha en handledare på arbetsplatsen.

Samarbete mellan skola och arbetsliv

För att hitta en bra arbetsplats för APL
och för att förbereda eleven för ett arbete efter skolan
behöver skolan samarbeta med olika personer
som kan mycket om olika yrken.

I dag finns så kallade programråd
där gymnasieskolor och arbetsplatser samarbetar.
Gymnasiesärskolorna ska också finnas med i sådana
programråd, föreslår utredningen.

Studie- och yrkesvägledning

Regler för hur studie- och yrkesvägledarna ska arbeta är viktigt.
De regler som finns i dag är otydliga.
Utredningen föreslår att myndigheten Skolverket ska skriva nya regler för vad studie- och yrkesvägledare ska kunna hjälpa elever med.

Särskild utbildning för vuxna

Personer med utvecklingsstörning ska kunna studera mer även när de blir vuxna.
Kommunernas särskilda utbildningar för vuxna är mycket viktiga för dem.
Utbildningen kallas ofta för särsvux.
Att få studera på särsvux är ofta den enda möjligheten eftersom vuxna som gått i gymnasiesärskolan inte kan studera på högskola eller universitet.

Utredningen föreslår att kommunerna ska få extra pengar för att särsvux ska bli bättre och ha flera olika kurser.

Kostnader för en ny gymnasiesärskola

Utredaren har tänkt på att förslagen inte ska komma att kosta mycket mer än vad gymnasiesärskolan gör idag.

Vad händer med utredningens förslag?

När regeringen och riksdagen har bestämt hur man ska använda förslaget om framtidens gymnasiesärskola ska myndigheten Skolverket se till att den blir verklighet.

Kommuner och rektorer ska lära sig de nya reglerna så att de kan tala om för lärarna hur de ska arbeta i skolan.

Skolverket ska sedan också undersöka om det verkligen blir bättre för eleverna med de här nya förslagen.